

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.4

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.05.07>

Алексєєв Сергій Олегович,
аспірант Інституту законодавства
Верховної Ради України
ORCID 0000-0003-0749-1335
redkolegia@gmail.com

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ
ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА****Анотація**

В умовах правової глобалізації активізуються процеси взаємодії та взаємовпливу національного конституційного права держав і міжнародного публічного права, результатом чого виступає формування та прояв стійкої тенденції конституціоналізації міжнародного публічного права і інтернаціоналізації конституційного правопорядку держав. Єдиним засобом взаємодії норм цих двох самостійних та автономних правових систем є запозичення норм міжнародного права національними правовими системами держав через механізм імплементації, коли норми міжнародного права входять до національної системи законодавства, отримуючи статус його норм.

Метою статті виступає дослідження імплементації норм міжнародного права як конституційно-правового засобу взаємодії міжнародного та національного конституційного права.

Наукова новизна. У статті розкрита роль і значення феноменології імплементації як міжнародного та конституційно-правового інституту, стратегії державного управління, державної політики, технологічного засобу у вузькому розумінні (прийом юридичної техніки) та технологічного засобу в широкому розумінні (як технології поведінки держави).

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна охарактеризувати імплементацію норм міжнародного права в норми національного права як феноменологічне явище, що може бути визначене наступним чином: імплементація – це а) правовий інститут міжнародного публічного і національного конституційного права, що складається із сукупності міжнародних і національних конституційних норм, які регламентують і регулюють відповідні правила поведінки, що виникають в процесі виконання державами своїх міжнародно-правових зобов'язань, узятих ними в рамках підписаних міжнародних договорів, з метою їх виконання в рамках національного законодавства на своїх теренах; б) це стратегія державного управління, яка запозичена із однієї з найважливіших галузей міжнародного публічного права – права міжнародних договорів, з метою реалізації міжнародно-правової позиції держави по найважливішим питанням зовнішніх та внутрішніх відносин та розвитку у її внутрішньо політичній діяльності через здійснення відповідних організаційних, нормативних та процесуально-процедурних заходів, що здійснюються уповноваженими органами державної влади та державного управління в межах їх компетенційних повноважень; в) державна політика, що може бути визначена як сукупність телеологічно спрямованих дій відповідних уповноважених органів держави, передбачених конституційним законодавством, здійснюваних у відповідних організаційних та процесуально-процедурних формах, метою яких є досягнення відповідного соціального результату з питань взаємного співробітництва держав, що володіє відповідним соціальним ефектом, завдяки реалізації договірних домовленостей з державами-членами міжнародної універсальної чи регіональної спільноти; г) технологічний спосіб (у вузькому розумінні), що містить в собі відповідні діяльнісно-поведінкові та функціонально-інструментальні настанови-предикати, входить до арсеналу юридичної техніки з обслуговування, супроводження та

забезпечення реалізації настанов демократичної правової державності, завдяки якому можуть бути здійсненими в практичній діяльності держави її міжнародно-правові зобов'язання за міжнародними договорами; г) технологія поведінки держави (у широкому розумінні), завдяки якій реалізується її облігаторно-діяльнісна програма дій на міжнародній арені, що повинні знайти своє відповідне відображення та реалізацію всередині держави у діяльності її органів, посадових та службових осіб, а також всіх інших суб'єктів національного конституційного права.

Ключові слова: конституційне право, міжнародне право, імплементація, імплементація норм національного права, державна політика, державне управління, юридична техніка

Aliexsieiev Serhii O.,
postgraduate student at the Institute
of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine
ORCID 0000-0003-0749-1335
redkolegia@gmail.com

IMPLEMENTATION OF THE LAWS OF INTERNATIONAL LAW AS A CONSTITUTIONAL LEGAL MEANING OF INTERACTION OF INTERNATIONAL AND NATIONAL CONSTITUTIONAL LAW

Abstract

In the context of legal globalization, the processes of interaction and mutual influence of national constitutional law of states and international public law are intensified, which results in the formation and manifestation of a stable tendency for the constitutionalization of international public law and the internationalization of the constitutional order of states. The only way to interact with the norms of these two autonomous and autonomous legal systems is to borrow international law from national legal systems through a mechanism for implementation when international law is incorporated into the national legal system, gaining its status.

The purpose of the article is to investigate the implementation of the rules of international law as a constitutional and legal means of interaction between international and national constitutional law.

Scientific novelty. The role and significance of the phenomenology of implementation as an international and constitutional-legal institute, strategy of public administration, public policy, technological tool in the narrow sense (acceptance of legal technique) and technological tool in the broad sense (as technology of state behavior) are revealed in the article.

Conclusions. Summarizing the results of the study, one can characterize the implementation of international law in national law as a phenomenological phenomenon, which can be defined as follows - implementation is: a) a legal institute of international public and national constitutional law, consisting of a set of international and national constitutional norms, which regulate and regulate the relevant rules of conduct arising in the course of the fulfillment by States of their international legal obligations undertaken by them signed international agreements for their implementation in national legislation on their territory; b) it is a strategy of public administration, which is borrowed from one of the most important branches of public international law - the law of international treaties, with the aim of realizing the international legal position of the state on the most important issues of external and internal relations and development in its internal political activity through the implementation of relevant organizational, normative and procedural measures taken by the authorized bodies of state power and public administration within the limits of their competence; c) state policy, which can be defined as a set of teleologically directed actions of the respective authorized bodies of the state, provided by the constitutional legislation, carried out in the appropriate organizational and procedural forms, with the aim of achieving the relevant social result on the issues of mutual cooperation of the states possessing the relevant social the effect, through the implementation of contractual arrangements with Member States of the international universal or regional community;

d) technological way (in the narrow sense), containing the relevant activity-behavioral and functional-instrumental predicate instructions, is included in the arsenal of legal equipment for servicing, support and implementation of the democratic rule of law, through which they can be implemented in practical the activity of the state its international legal obligations under international treaties; e) technology of the behavior of the state (in the broad sense), through which it implements its obligatory program of activities in the international arena, which must find their proper reflection and realization within the state in the activities of its bodies, officials and officials, as well as all other sub national constitutional law.

Key words: *constitutional law, international law, implementation, implementation of national law, public policy, public administration, legal technique*

Постановка проблеми. В умовах економічної, політичної та правової глобалізації та міжнародної міждержавної інтеграції, коли послаблюються, а іноді й стираються ознаки державного етатизму, включаючи й елементи, що в сукупності створюють феноменологію державного суверенітету (державні кордони, автономність в здійсненні законодавчої та виконавчої функції, свобода у випуску національної валюти тощо), – все більшої ваги набувають організаційні та організаційно-нормативні тенденції, детерміновані саме глобалізацією щодо:

- по-перше, діяльності конкретної держави по забезпеченню своїм громадянам можливостей належної реалізації їхніх суб'єктивних прав і свобод, причому не тільки на території патримоніальної держави, а й за кордоном (гуманістична тенденція. – Авт.);

- по-друге, щодо підтвердження ролі своєї держави, її гідного місця в міжнародному співтоваристві держав з метою побудови динамічної системи ефективною і взаємовигідною комунікації в різних аспектах (економічному, політичному, культурному, соціальному тощо) з іншими державами-членами такого співтовариства (державно-колабораційна тенденція. – Авт.);

- по-третє, по створенню єдиного правового простору шляхом прийняття міжнародних багатосторонніх міждержавних договорів із найбільш важливих питань міжнародного співробітництва (договірні-просторова тенденція. – Авт.).

Проблеми, наведені вище, можуть бути вирішені різними шляхами, але в основному вони вирішуються на добровільній колабораційній основі шляхом здійснення уніфікації національних правових принципів та інститутів права, через інкорпорацію їх в

міжнародні договори, угоди, конвенції багатостороннього характеру, – отже, шлях розробки й прийняття міжнародних договірних норм в рамках міжнародних договорів все ж залишається і основним, і найбільш ефективним. Основним наслідком таких дій держав в загальному міжнародному праві (міжнародному публічному та міжнародному приватному праві. – Авт.) є гармонізація наведених договірних норм, що містяться в договорах з іншими, діючими в міжнародному правовому просторі, нормами. Основним наслідком таких дій держав у внутрішньодержавній правовій системі – є сприйняття норм міжнародного права національним законодавством та їх трансформація у норми національного конституційного права, що веде до унікальної можливості використання таких норм національними суб'єктами права, скерованої, насамперед, на їх виконання, по-перше, як міжнародно-правових зобов'язань держави, що містяться у підписаних нею міжнародних договорах, а, по-друге, як норм національного права, що зобов'язують її суб'єктів діяти відповідним чином на їх виконання.

Тобто, необхідно зазначити, що для вирішення проблемних питань щодо стабільного функціонування державності, які торкаються правового статусу людини і громадянина, а також актуальних аспектів функціонування інституційної системи держави в умовах ординарного і екстраординарного її функціонування, а також існування такої державності та її інституцій в рамках внутрішнього і зовнішнього (зовнішньодержавного) прояву, – об'єктивно необхідним є здійснення низки організаційних (технологічних) та організаційно-нормативних (нормотворчих) заходів, що входять до переліку заходів юридичної техніки (підготовча діяльність, ресурсне забезпечення, нормопроект-

тування, нормотворчість, правореалізаційна діяльність тощо) та володіють технологічно-процесуальними властивостями і характеристиками відносно вирішення складних питань з застосуванням відповідного нормативно-прикладного потенціалу юриспруденції.

До таких заходів (засобів) відноситься й феноменологія імплементації – процес сприйняття національною правовою системою держави норм міжнародного права через входження останніх в конституційне законодавство такої держави у статусі норм національного права і законодавства.

Вітчизняна наука міжнародного права, враховуючи на активізацію участі України в міжнародних договірних відносинах в умовах надбання державної незалежності, особливо заінтересована в теоретичному розробленні системного підходу до проблеми імплементації норм міжнародного права як єдиного послідовного етапно-стадійного процесу, і саме цим визначається актуальність даного дослідження, яке стосується визначення механізму імплементації, що застосовується в міжнародному договірному праві, а також в національному конституційному законодавстві України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно наголосити, що з даної проблематики у світі існує чимало праць, присвячених дослідженню загальнотеоретичних та методологічних засад імплементації норм міжнародного права у внутрішньому (національному) праві держав. Насамперед, можна навести літературу радянського періоду, яка із певними застереженнями зберігає своє значення. Це праці Є. М. Аметистова, І. П. Блищенко, В. Г. Буткевича, В. А. Василенка, А. С. Гаввердовського, Г. В. Ігнатенка, М. В. Миронова, Р. А. Мюллерсона, І. І. Лукашука, Є. Т. Усенка, А. М. Талалаєва, Г. І. Тункіна, С. В. Черниченка та ін.

У сучасній українській літературі з міжнародного права загальнотеоретичні питання імплементації норм міжнародного права у внутрішньому праві досліджувалися в працях М. О. Баймуратова, М. В. Буроменського, Є. О. Васильєва, Ю. О. Волошина, В. Н. Денисова, А. І. Дмитрієва, В. І. Євінтова, П. Ф. Мартиненка, Л. Д. Тимченка та ін. Водночас окремі питання імплементації розглядалися в працях П. М. Рабіновича, Н. І. Цись, В. Л. Чубарева, О. Н. Ярмиша, В. З. Шукліної.

Особливо слід відзначити низку праць, підготовлених суддями та науковцями різних держав, які стосуються аналізу застосування та тлумачення норм міжнародного права судами та органами конституційної юрисдикції: в Австрії – Л. Адамовича; в Білорусії – Г. О. Васілевича та А. І. Зибайло; в Грузії – Р. С. Гаваладзе; в Росії – Г. М. Даниленка, І. І. Лукашука, О. І. Тіунова; в Україні – М. Д. Савенка, Н. М. Сергієнко, В. Є. Скоморохи.

Західна література щодо імплементації норм міжнародного права представлена працями Я. Броунлі, Г. Вальца, Г. Дама, К. Дьорінга, Г. Дюріга, І. Зайдль-Гогенвельдерна, А. Кассезе, Б. Манфреда, Т. Маунца, Г. Мослера, Л. Оппенгейма, Х. Песталоцца, В. Рудольфа, Г. Тріппеля, М. Швайтцара, М. Еванса, та ін.

Разом з тим, слід зазначити, що здебільшого вказані представники доктрини приділяють основну увагу міжнародно-правовим аспектам імплементації, в той час як у сфері національної проблематики така увага є фактично відсутньою. Звідси, можна стверджувати, що саме конституційно-правова проблематика імплементації норм міжнародного права в національне законодавство залишається актуальною та потребує свого подальшого дослідження.

Тому, **метою статі** виступає дослідження імплементації норм міжнародного права як конституційно-правового засобу взаємодії міжнародного та національного конституційного права.

Виклад основного матеріалу. Одразу ж необхідно зазначити, що онтологічною базою імплементації виступає пряма взаємодія міжнародного права і національного конституційного права, як основоположної та єдиної профілюючої галузі національного права і національного законодавства [1]. Отже, за допомогою імплементації здійснюється пряма комунікаційна взаємодія між двома правовими системами, що фактично є різними по своїх телеологічних домінантах, нормативному потенціалу, суб'єктно-об'єктному складу, способам і засобам нормативно-правового регулювання, – а це, об'єктивує використання засобів нетрадиційного юридичного процесу, що мають суттєве міжнародне та внутрішньодержавне (національне) значення та наслідки. Звідси, треба зазначити, що саме імплементація в сучасному міжнародно-

му та національному конституційному праві держав виступає єдиним легально-визнаним конституційно-правовим засобом комунікації міжнародного і національного конституційного права, що здійснюється відповідним чином та призводить до відповідних правових наслідків також для двох наведених правових систем, – тому актуальність цього інституту, що має місце, регламентацію та регулювання зразу ж в двох правових системах (правда, різну, в силу відповідних обставин, що складаються в процесі міжнародної і національної імплементації. – Авт.), не може бути як недооціненою, так й переоціненою. Своєю чергою, необхідно наголосити на неперевіреному значенні імплементації, яка володіє суттєвим потенціалом щодо:

а) фактологічної завершеності – по її результатах можна зробити висновок, що взаємодія та взаємне «проникнення» міжнародного права і національного права відбулися;

б) інформаційного навантаження – вона свідчить про те, що національна правова система відносно безболісно та технологічно коректно сприйняла норми міжнародного права, перетворивши їх в норми національного права, а звідси – буде діяти в рамках їх поведінково-діяльнісних приписів та на їх виконання;

в) аксіологічної визначеності – вона стає не тільки технологічною, інструментальною, а й відповідною правовою цінністю національної правової системи;

г) гносеологічної змістовності – вона несе в собі глибоке пізнання міжнародно-правового і національно-правового дискурсу та сприяє більш системній і комплексній взаємодії двох правових систем через розробку загальних для них правових конструктів (загальновизнані норми і принципи міжнародного права (*jus cogens*), м'яке право (*soft law*), міжнародні правові стандарти, механізм застережень до міжнародного договору, механізм ратифікації міжнародного договору тощо);

г) інтеграційної насиченості – вона зближує наведені правові системи на засадах використання схожих нормативно-діяльнісних конструктів, детермінуючи та активізуючи перспективні можливості для їх ще більшого зближення та посилення взаємодії та взаємопроникнення, підтверджуючи великий продуктивний потенціал тенденції, що викрита

та обґрунтована в доктрині міжнародного і конституційного права – тенденції конституціоналізації міжнародного права і інтернаціоналізації конституційного правопорядку держав;

д) конотаційного наповнення – воно розуміється як міжнародний і національний процес, що об'єднує відповідні етапно-стадійні характеристики телеологічно обґрунтованої діяльності уповноважених осіб-суб'єктів міжнародного (держави-підписанти міжнародного договору) та національного (уповноважені посадові особи та органи держави) права, що передбачені Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 року [2], конкретним міжнародним договором, Конституцією держави (ст. 9 Конституції України [3]) та її профільним законодавством (Закон України «Про міжнародні договори України» від 26 червня 2004 року [4]), скерованої на досягнення цілей міжнародного договору через запозичення його норм національною правовою системою та їх трансформацією в норми національного конституційного права;

е) нарративного розуміння – тобто, імплементація інтерпретується як складова частина дискурсивної реальності, що формує специфічні форми сприйняття соціального досвіду. Дійсно, реальність створює нарративні процедури, в тому числі й на різних рівнях існування соціуму (глобальному (універсальному), регіональному, субрегіональному, національному, локальному. – Авт.), тому на глобальному (універсальному), регіональному, субрегіональному рівнях феноменологія імплементації сприймається, з одного боку, як наближеність громадян держави до міжнародної спільноти держав, до реалізації її порядку денного, а з іншого – на національному і локальному рівнях, як повсякденна діяльність держави та її органів і посадових осіб з реалізації міжнародно-правових зобов'язань держави, взятих нею в рамках підписаних міжнародних договорів. Саме у такому контексті нарратив через стереотипізацію профільної поведінки розглядається як основна форма дискурсивної реальності, що обов'язково пов'язана із соціокультурними спільнотами, для яких вона є умовою самоідентифікації та самовизначення [5].

Необхідно наголосити на тому, що в контекстуалізації історичної ретроспекти-

ви, вказані норми прикладного (технологічного) спрямування, по-перше, з'явилися в результаті хронологічно тривалого в часовому вимірюванні періоду формування, на основі праксеологічних досягнень і надбань міжнародної торгівлі (античної, феодальної, капіталістичної). По-друге, вони набули свого, спочатку звичаєвого, а потім й нормативного «забарвлення», а згодом й закріплення на базі римського приватного права і *lex mercatoria*. По-третє, спочатку вони були призначені для однакового регулювання відносин суб'єктів права в самих різних державах, що й надало їм нормативної сили в правових системах цих держав.

Процес гармонізації норм міжнародного і національного права є вельми тривалим і складним, тому об'єктивно він сам по собі потребує нормативного врегулювання, – через розроблення відповідної процедури, якій будуть слідувати держави. Одним з основних документів, що встановлюють подібне міжнародно-нормативне регулювання, виступає прийнята на Конференції ООН по праву договорів Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, що вступила в дію 27 січня 1980 року (для України (УРСР) 14 квітня 1986 року [6]). Дана міжнародна угода містить положення щодо особливостей укладення договорів між державами. Також до сфери її регулювання належать регламентація і регулювання питання ратифікації міжнародних договорів з окремими застереженнями, вступу міжнародних договорів в силу і поширення дії в часі, є в наявності положення щодо недійсності, припинення і призупинення їх дії. Слід зазначити, що Конвенція певним чином регулює питання співвідношення міжнародного і національного права: ст. 26 (*Pacta sunt servanda* – «Договори повинні дотримуватися»), ст. 27 («Внутрішнє право і додержання договорів») і ст. 46 («Положення внутрішнього права, які стосуються компетенції укладати договори») – містять правила дотримання угод і спеціально обумовлюють деякі їх обмеження. Ці положення закріплюють і розвивають в договірному порядку норми, що спочатку були сформовані як міжнародно-правовий звичай. Хоча питання про співвідношення міжнародного договору і норм внутрішньодержавного права в різних державах вирішується по-різному, зазначені положення, як і багато інших норм

Віденської конвенції, визнаються базовими для формування національного регулювання, обов'язковими для всіх держав [7].

Отже, бачимо, що міжнародний договір напряду передбачає процедурі та процесуальні дії, що пов'язані з національним конституційним правом та з національною системою законодавства. Такий зв'язок, як нами зазначалось вище, здійснюється через механізм імплементації:

- міжнародної:

1) після вираження згоди держави на обов'язковість для неї договору (ст. 11 Віденської конвенції 1969 року), що може бути виражено підписанням договору, обміном документами, затвердженням, приєднанням до нього або будь-яким іншим способом, про який домовились;

2) після згоди держави на обов'язковість договору, що виражена його підписанням (ст. 12 Віденської конвенції 1969 року), – а таке підписання договору здійснюється представником держави, коли: а) договір передбачає, що підписання має таку силу; б) в інший спосіб встановлено домовленість держав, які беруть участь у переговорах, про те, що підписання повинне мати таку силу; або с) намір держави надати підписанню такої сили впливає з повноважень її представника або був виражений під час переговорів – держава бере на себе відповідні міжнародно-правові зобов'язання, що повинні бути відтворені у національному законодавстві;

3) після згоди держави на обов'язковість для неї договору, що виражена шляхом обміну документами, які становлять договір (ст. 13 Віденської конвенції), держави обмінюються такими документами, якщо: а) ці документи передбачають, що обмін ними матиме таку силу; або б) в інший спосіб встановлено домовленість цих держав про те, що цей обмін документами повинен мати таку силу;

4) після згоди держави на обов'язковість для неї договору, що виражена ратифікацією, прийняттям або затвердженням (ст. 14 Віденської конвенції):

- у випадку ратифікації, якщо: а) договір передбачає, що така згода виражається ратифікацією; б) в інший спосіб встановлено, що держави, які беруть участь у переговорах, домовились про необхідність ратифікації; с) представник держави підписав договір з

умовою ратифікації; або **d)** намір держави підписати договір з умовою ратифікації впливає з повноважень її представника або був виражений під час переговорів;

- у випадку прийняття або затвердження – таке відбувається на умовах, подібних до тих, які застосовуються до ратифікації.

5) після згоди держави на обов'язковість для неї договору, що виражена приєднанням, таке відбувається, якщо: **a)** договір передбачає, що така згода може бути виражена цією державою шляхом приєднання; **b)** в інший спосіб установлено, що держави, які беруть участь у переговорах, домовились, що така згода може бути виражена цією державою шляхом приєднання; або **c)** всі учасники потім домовились, що така згода може бути виражена цією державою шляхом приєднання.

- національної:

1) її механізм закріплюється в конституції держави – згідно ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України;

2) законодавець закріплює в Конституції України лише одне обмеження для імплементації міжнародних договорів – відповідно до ч. 2 ст. 9 Конституції України, укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

3) згідно ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» від 26 червня 2004 року, що містить його тезаурус (визначення термінів), форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору, залежно від конкретного випадку, може бути вираженою підписанням, ратифікацією міжнародного договору, його затвердженням, прийняттям, приєднанням до міжнародного договору. Отже, імплементація відбувається після надання згоди Верховною Радою України на обов'язковість для України міжнародного договору в будь-якій з вказаних форм. При цьому, підписання – може бути або стадією укладення міжнародного договору, або формою надання Україною згоди на обов'язковість для неї міжнародного договору у випадках, передбачених міжнародним договором чи іншою домовленістю сторін;

а ратифікація, затвердження, прийняття, приєднання – залежно від конкретного випадку формою надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору;

4) відповідно до ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 26 червня 2004 року, законодавець досить ретельно регламентує та регулює національну процедуру ратифікації міжнародних договорів України, як основної форми надання Україною згоди на обов'язковість для неї міжнародного договору, надаючи їй організаційно-процесуального порядку. Він вибудовує відповідний процесуальний ланцюжок, який включає до себе відповідні процедури, що розпочинаються після підписання державою міжнародного договору (міжнародна імплементація) і завершуються поданням ратифікаційних грамот державі або організації-депозитарію. Необхідно зазначити, що враховуючи вказівку та деталізацію таких процедур, що є процедурами спеціального порядку в національному законодавстві – такі процедури є конституційно-правовими процедурами, регламентація, регулювання та реалізація яких здійснюється суб'єктами національного права, починаючи від законодавця (Верховної Ради України), глави держави (Президента України), вищого колегіального органу виконавчої влади держави (Кабінету Міністрів України), та закінчуючи профільними міністерствами та відомствами (МЗС, Мінфін тощо) та іншими органами публічної державної та самоврядної влади.

Так:

- ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору (нормативний критерій ратифікації. – Авт.);

- на підставі підписаного та офіційно оприлюдненого Президентом України закону Голова Верховної Ради України підписує ратифікаційну грамоту, яка засвідчується підписом Міністра закордонних справ України, якщо договором передбачено обмін такими грамотами (легалізуючий критерій ратифікації. – Авт.);

- ратифікації підлягають міжнародні договори України: а) політичні (про дружбу, взаємну допомогу і співробітництво, нейтралітет), територіальні і такі, що стосуються

державних кордонів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України, мирні; б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; в) загальноекономічні (про економічне та науково-технічне співробітництво), з загальних фінансових питань, з питань надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України; г) про участь України у міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки; г) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови тимчасового перебування в Україні іноземних військових формувань; д) що стосуються питань передачі історичних та культурних цінностей Українського народу, а також об'єктів права державної власності України; е) виконання яких зумовлює зміну законів України або прийняття нових законів України; є) інші міжнародні договори, ратифікація яких передбачена міжнародним договором або законом України (предметний критерій ратифікації. – Авт.);

- пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України подаються Міністерством закордонних справ України протягом шести місяців з дня його підписання: а) стосовно міжнародних договорів, що укладаються від імені України, – Президентові України; б) стосовно міжнародних договорів, що укладаються від імені Уряду України, – Кабінету Міністрів України (хронологічно-посадовий критерій ратифікації. – Авт.);

- пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України включають такі документи: а) подання відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України; б) проект подання Верховній Раді України, в якому визначається кандидатура доповідача законопроекту на пленарному засіданні Верховної Ради України; в) проект закону про ратифікацію міжнародного договору України; г) текст міжнародного договору українською мовою або документи, зазначені у пункті «г» ч. 2 ст. 4 цього Закону (текст між-

народного договору державною мовою в офіційному перекладі та мовою оригіналу в разі подання пропозиції щодо його ратифікації, затвердження, прийняття або приєднання до нього); г) довідку про погодження проекту закону зацікавленими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та державними колегіальними органами; д) супровідну (пояснювальну) записку, в якій обґрунтовується доцільність укладення міжнародного договору України, визначаються його вірогідні політичні, правові, соціально-економічні, гуманітарні та інші наслідки, а також суб'єкти виконання міжнародного договору України; е) фінансово-економічне обґрунтування та, у разі подання пропозицій щодо ратифікації міжнародного договору України, реалізація якого потребує матеріальних чи інших витрат за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим чи місцевих бюджетів, пропозиції щодо покриття витрат відповідних бюджетів; є) порівняльну таблицю – в разі подання пропозицій щодо ратифікації міжнародного договору України, виконання якого потребує прийняття нових або внесення змін до чинних законів України або яким вносяться зміни до іншого міжнародного договору України; ж) електронні версії текстів документів, зазначених у п. п. «б», «в», «г» та «є» (документально-супроводжувачий критерій ратифікації. – Авт.);

- підготовка пропозицій щодо ратифікації міжнародних договорів України (документів, зазначених у частині четвертій цієї статті) здійснюється міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади, державним колегіальним органом, визначеним, відповідно до ч. 5 ст. 4 цього Закону, відповідальним за укладення міжнародного договору України. Міністерство, інший центральний орган виконавчої влади або державний колегіальний орган готує пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України і подає їх Міністерству закордонних справ України протягом двох місяців з дня його підписання. Міністерство закордонних справ України подає зазначені пропозиції відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України (суб'єктно-офертний критерій ратифікації. – Авт.);

- Президент України або Кабінет Міністрів України розглядають пропозиції щодо

ратифікації міжнародного договору України і приймають рішення про внесення на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи проекту закону про ратифікацію міжнародного договору України (суб'єктно-ініціюючий критерій ратифікації. – Авт.);

- якщо на ратифікацію подається міжнародний договір, виконання якого потребує прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, проекти таких законів подаються на розгляд Верховної Ради України разом з проектом закону про ратифікацію і приймаються одночасно (системно-трансформуючий критерій ратифікації. – Авт.);

- державні органи (Президент України або Кабінет Міністрів України), на вимогу Верховної Ради України або її комітетів та у строки, визначені ними, надають додаткову інформацію, що стосується проекту закону про ратифікацію міжнародного договору України (інформаційно-додатковий критерій. – Авт.);

- Верховна Рада України розглядає внесений Президентом України або Кабінетом Міністрів України проект закону про ратифікацію міжнародного договору України і приймає відповідне рішення (результативний критерій ратифікації. – Авт.).

5) відповідно ст.10 профільного Закону України, держава може використовувати конституційно-правовий механізм заяв та застережень України до міжнародних договорів – при підписанні, ратифікації, затвердженні, прийнятті міжнародного договору або приєднанні до нього, але заяви можуть бути зроблені, а застереження сформульовані до його положень тільки відповідно до норм міжнародного права (альтернативний критерій ратифікації. – Авт.);

6) згідно зі ст.11 профільного Закону обмін ратифікаційними грамотами і передача грамот про ратифікацію міжнародних договорів України на зберігання депозитаріям здійснюються, якщо немає іншої домовленості між сторонами, Міністерством закордонних справ України (технологічно-конститууючий критерій ратифікації. – Авт.);

7) відповідно до ст. 12 профільного Закону затвердженню підлягають міжнародні договори України (технологічно-видовий критерій ратифікації. – Авт.):

- які не потребують ратифікації, якщо такі договори передбачають вимогу щодо їх затвердження або встановлюють інші пра-

вила, ніж ті, що містяться в актах Президента України або Кабінету Міністрів України;

- затвердження міжнародних договорів України здійснюється Президентом України у формі указу щодо: а) міжнародних договорів, які укладаються від імені України; б) міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України, якщо такі договори встановлюють інші правила, ніж ті, що містяться в актах Президента України;

- затвердження міжнародних договорів України здійснюється Кабінетом Міністрів України у формі постанови щодо: а) міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України, крім договорів, які укладаються від імені Уряду України, але затверджуються Президентом України у вигляді указу; б) міжвідомчих договорів, якщо такі договори встановлюють інші правила, ніж ті, що містяться в актах Кабінету Міністрів України;

- пропозиції щодо затвердження міжнародних договорів України подаються Міністерством закордонних справ України відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України;

- пропозиції щодо затвердження міжнародних договорів України включають такі документи: а) подання відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України; б) проект відповідно указу Президента України або постанови Кабінету Міністрів України; в) текст міжнародного договору українською мовою або в офіційному перекладі та мовою оригіналу; г) довідку про погодження проектів відповідно указу Президента України або постанови Кабінету Міністрів України зацікавленими міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та державними колегіальними органами; г) супровідну (пояснювальну) записку, в якій обґрунтовується доцільність укладення міжнародного договору, визначаються його вірогідні політичні, правові, соціально-економічні, гуманітарні та інші наслідки, суб'єкти виконання міжнародного договору України; д) порівняльну таблицю – в разі внесення пропозицій щодо затвердження міжнародних договорів при наявності інших правил, ніж ті, що містяться в актах Президента України та Кабінету Міністрів України; е) електронні версії текстів необхідних документів, зазначених вище;

- підготовка пропозицій щодо затвердження міжнародного договору України у вигляді наведених вище документів, здійснюється міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади або державним колегіальним органом, визначеним, відповідно до профільного Закону, відповідальним за укладення міжнародного договору України;

- затвердження міжвідомчих договорів, крім міжвідомчих договорів, якщо такі договори встановлюють інші правила, ніж ті, що містяться в актах Кабінету Міністрів України, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

8) відповідно до ст. 13 профільного Закону рішення про приєднання України до міжнародних договорів або про їх прийняття приймаються: а) щодо договорів, які потребують ратифікації, – у формі закону України про приєднання до міжнародного договору або закону України про прийняття міжнародного договору, невід'ємною частиною яких є текст міжнародного договору; б) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені України, які не потребують ратифікації, – у формі указу Президента України; в) щодо міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України, які не потребують ратифікації, – у формі постанови Кабінету Міністрів України (технологічно-видовий критерій ратифікації. – Авт.);

- пропозиції щодо приєднання України до міжнародних договорів або щодо прийняття нею міжнародних договорів подаються та розглядаються: а) щодо договорів, які потребують ратифікації, – в порядку, передбаченому ст. 9 профільного Закону для ратифікації міжнародних договорів України; б) щодо договорів, які не потребують ратифікації, – в порядку, передбаченому ст. 12 профільного Закону для затвердження міжнародних договорів України;

- рішення про приєднання України до міжвідомчих договорів або про їх прийняття приймаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

9) згідно ст. 14 профільного Закону набрання чинності міжнародними договорами України для України, після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору відбуваються відповідно до профільного Закону в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами

спосіб (хронологічний критерій результативності ратифікації. – Авт.).

Системне дослідження різних організаційних форм ратифікації, що мають місце в національному конституційному праві, дає змогу зробити проміжні висновки про те, що:

- національне конституційне законодавство України містить доволі розроблений нормативний і процесуально-процедурний порядок реалізації ратифікації міжнародних договорів України, що дає можливість здійснити сприйняття норм міжнародного права, що містяться в них, національною системою законодавства;

- національне конституційне законодавство України в сфері імплементації норм міжнародного права в її національне законодавство повністю відповідає настановам Віденської конвенції про міжнародні договори 1969 року;

- національне конституційне законодавство України в сфері імплементації норм міжнародного права в її національне законодавство в контекстуалізації: а) суб'єктного складу, відповідального за ініціювання процедури імплементації; б) підготовку пропозицій щодо неї; а також в) підготовку комплексу документів, що є обов'язковими для здійснення форм надання згоди держави Україна на обов'язковість для неї міжнародного договору; г) здійснення інших організаційно-технологічних процедур щодо обміну ратифікаційними грамотами або здачі їх на зберігання депозитарію тощо – характеризуються належним рівнем нормативно-процесуальної регламентації і регулювання, оптимальністю і змістовністю діяльносного навантаження та логікою комунікативної взаємодії суб'єктів, що приймають участь у імплементаційних процесах, а також належним рівнем законопроектної та нормотворчої діяльності, що знаходить свій прояв в якості положень профільного Закону України, що регулює найбільш важливі суспільні відносини на конституційно-правовому та нормативно-правовому рівнях, що витікають з міжнародно-правових зобов'язань держави, взятих нею в рамках міжнародних договорів.

У контексті використання прийомів юридичної техніки в процесі реалізації конституційно-правового процесу імплементації, що в сукупності складають відповідні конституційно-правові, нормативно-правові

та технологічні норми і процедури, слід звернути особливу увагу на технологічні прийоми, що використовуються законодавцем в процесі організації, здійснення та реалізації телеологічних доміант імплементаційних процедур.

Для їх більш глибокого розуміння необхідно звернути увагу на теоретичні аспекти імплементації, коли її існування та особлива важливість обґрунтовується декількома аргументами, а саме:

- посилення взаємодії держав на міжнародній арені в різних сферах співробітництва посилює роль і значення договірних відносин, що в перспективі об'єктивують і породжують необхідність правової інтеграції і наступної імплементації норм міжнародного права у внутрішнє законодавство держав-учасників міжнародного співробітництва, в зв'язку з чим актуалізується проблема створення єдиного правового простору в рамках якого відбуваються активні процеси гармонізації міжнародного договірного та національного конституційного права – звідси наявність технологічних прийомів, що використовуються законодавцем в процесі організації, здійснення та реалізації телеологічних доміант імплементаційних процедур є обґрунтованою та об'єктивно необхідною (визначально-інтеграційна складова технологічних прийомів імплементації. – Авт.);

- ще в радянський період професор Г. В. Ігнатенко підкреслював факт «зчеплення» законодавства до міжнародних договорів [8] – отже, наявність зазначених технологічних прийомів, що використовуються законодавцем в процесі організації, здійснення та реалізації телеологічних доміант імплементаційних процедур – відображає існування та визнання такого апріорного зв'язку (генетично-договірної складовою технологічних прийомів імплементації. – Авт.);

- концепція імплементації є однією з найбільш поширених теорій права, що опосередковує комплекс заходів, спрямованих на визнання юридичної сили і організаційне забезпечення здійснення міжнародних правових норм всередині держави [9] – звідси, наявність технологічних прийомів, що використовуються законодавцем в процесі організації, здійснення та реалізації телеологічних доміант імплементаційних процедур підкреслює не тільки цей факт, а створює

процесуально-процедурні засади для вирішення такого комплексу завдань, в тому числі й демонструючи ефективність дії міжнародного і внутрішньодержавного права у їх взаємодії (організаційно-технологічна складова технологічних прийомів імплементації. – Авт.);

- імплементація положень міжнародного права в параметрах фактичної реалізації міжнародного права в окремих державах здійснюється шляхом трансформації міжнародно-правових норм в норми внутрішньодержавного (національного) права – саме з цією метою в державі проводяться заходи законодавчого характеру щодо приведення національних норм у відповідність з нормами міжнародного права, приймаються внутрішньодержавні законодавчі акти (закони, акти про ратифікацію міжнародних договорів), які відтворюють норми міжнародного права або регламентують їх дію на території держави (організаційно нормативна складова технологічних прийомів імплементації. – Авт.);

- виходячи з того факту, що міжнародне право не повинно да й об'єктивно не в змозі вирішувати всіх питань, пов'язаних з виконанням міжнародних договорів, вони повинні бути врегульовані у внутрішньодержавному (національному) праві. Як зазначає Р. А. Колодкін, «законів про міжнародні договори зовсім небагато, хоча вони продовжують вживатися» [10] – яскравим прикладом в цій площині є існування та функціонування Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, в якому вирішується комплекс організаційних, нормативних та процесуально-процедурних питань, що торкаються в тому числі й питань застосування технологічних прийомів імплементації (національна організаційно-нормативна та процесуально-процедурна складова технологічних прийомів імплементації. – Авт.).

Отже, аналізуючи технологічні прийоми імплементації, що є засобами входження норм міжнародного права в національне законодавство, необхідно зазначити, що вони в своїй сукупності іменуються трансформацією. У широкому тлумаченні трансформація, на думку Р. А. Мюллерсона, є «засобом здійснення міжнародного права за допомогою видання державою внутрішніх нормативних актів (законів, актів ратифікації і публікації

міжнародних договорів, адміністративних постанов, розпоряджень і т.п.) і забезпечення виконання нею свого міжнародного зобов'язання або в інтересах використання нею своєї міжнародної правомочності» [11]. Звідси, норма міжнародного права не перетворюється, вона зберігає свій статус. А от її змісту, правилу поведіння надається статус норми національного права [12, с. 32]. Власне, як відзначає І. І. Лукашук, мова йде про імплементацію міжнародної норми за допомогою національного права [13].

Згідно доктрини міжнародного права трансформація може бути загальною й індивідуальною. При загальній трансформації держава встановлює, що всі або тільки визначені види прийнятих нею міжнародно-правових норм є частиною національного права країни. При індивідуальній трансформації необхідно в кожному випадку вводити міжнародні норми в національне право країни спеціальним актом [12, с. 32].

У деяких країнах, наприклад у Великій Британії, щодо звичаєвого міжнародного права застосовується загальна трансформація, а щодо договорів – індивідуальна. В Україні до міжнародних договорів застосовується індивідуальна трансформація (Верховної Радою України у кожному окремому випадку видається спеціальний закон про ратифікацію).

У доктрині міжнародного права розрізняють декілька засобів трансформації:

а) пряму рецепцію – коли норма міжнародного права без зміни запозичується національним законодавством; має місце в Україні (див., наприклад, ст. 9 Конституції України). Нерідко цей засіб іменується інкорпорацією, тобто включенням;

б) бланкетну рецепцію – коли норма міжнародного права не запозичується, але на неї робиться відповідне посилання (див., наприклад, ст. 18 Конституції України);

в) власне трансформацію – коли норма міжнародного права змінюється шляхом створення словесної національної транскрипції (перекладається на іншу мову) і закріплюється в національному нормативному акті, але її смислове значення при цьому не зазнає значних змін [12, с. 33].

Формування наведених засобів трансформації, що використовуються в національному конституційному праві, свідчить про те, що:

- міжнародне право не вимагає визнання на внутрішньодержавному рівні свого примату і безпосередньої дії – держава сама визначає свій підхід та робить свій вибір щодо використання зазначених засобів;

- вибір способу імплементації міжнародних зобов'язань залишається суто прерогативою держави;

- міжнародне право в питанні національної імплементації фактично змінює метод свого правового регулювання з імперативного на переважно диспозитивний (свобода вибору засобів імплементації, що здійснюється на консенсуальній основі).

У контексті здійснення міжнародних зобов'язань держави за рахунок використання механізму імплементації, можна погодитись з доктринальною позицією О. І. Тіунова в тому, що таке здійснення зумовлюється вимогами одного з імперативних принципів міжнародного права – принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, а в більш вузькому сенсі – принципом *pacta sunt servanda* (договори повинні дотримуватися) [14]. Даний принцип, по-перше, є функціонально-діяльнісною основою взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права, а, по-друге, він реалізується за допомогою національних конституційних норм про місце норм міжнародного права в правовій системі держави.

Якщо здійснити системно-структурне тлумачення принципу *pacta sunt servanda*, – то його результатом стане визначення наявності двох взаємопов'язаних міжнародним і національним конституційним правом, конотаційно та діяльнісно взаємообумовлених, а також логічно і праксеологічно послідовних стадій імплементації міжнародних договорів в національне законодавство: 1) стадія вираження згоди на обов'язковість договору і 2) стадія виконання.

На думку М. Е. Жумабаєвої, мета першої стадії полягає в тому, щоб з'ясувати, коли і в яких формах держава висловлює остаточну згоду на обов'язковість для неї міжнародного договору, метою ж другої стадії – виступає встановлення факту – ким і в якій мірі забезпечується виконання договорів у внутрішньодержавному праві і у внутрішньодержавній практиці [15].

Наведений автор визначає й правові особливості здійснення норм міжнародного

права і національного права, що реалізуються саме в процесі національної імплементації, і з якими слід погодитись, враховуючи не тільки їх логіко-семантичну «наповненість», а й праксеологічно-діяльнісну характеристику. Отже:

1. Діяльність суб'єктів національного права з реалізації своїх суб'єктивних прав і обов'язків являє собою опосередковану правом сукупність організаційно-оперативних заходів, як правило, не пов'язаних з правотворчістю. Звідси, імплементація норм міжнародного права часто передбачає додаткові заходи правового характеру, що здійснюються як на міжнародному, так і на національному рівнях. У зв'язку з цим сам процес імплементації норм міжнародного права розпадається на дві взаємопов'язані стадії: правову (нормативну. – Авт.) та організаційно-оперативну (інструментальну. – Авт.) (визначається пріоритетне наповнення феномену імплементації технологічним змістом. – Авт.);

2. У внутрішній (національній. – Авт.) системі права держава сама створює або санкціонує правові норми, наділяє їх владою, загальнообов'язковою силою і в необхідних випадках забезпечує їх здійснення силою державного примусу [15]. У міжнародних відносинах суб'єкти права, перш за все, держави, створюють норми міжнародного права в ході узгодження воль цих суб'єктів щодо змісту правила поведінки і визнання його в якості юридично обов'язкового (акцентується увага на автономії волі держави не тільки в процесі міжнародної нормотворчості, а й в процесі наступного виконання її нормативних результатів, в томі числі й в процесі використання механізму імплементації. – Авт.).

3. На міжнародній арені відсутній єдиний централізований апарат контролю за імплементаційною діяльністю держав. Держави самостійно здійснюють контроль за виконанням міжнародних зобов'язань. Імплементація правової норми за своїм змістом разом з виникненням у відповідної особи суб'єктивних прав і обов'язків, є також й їх здійсненням в процесі певної діяльності, поведінки суб'єкта міжнародного права [16] (акцентується увага на визначальній ролі держави в побудові своєї імплементаційної діяльності, а також в її характеристиці, що поєднує в собі виникнення міжнародно-правових зобов'язань держави з їх виконанням через відповідну діяльність. – Авт.).

боб'язань держави з їх виконанням через відповідну діяльність. – Авт.).

Висновки. Резюмуючи положення, що були викладено вище, можна охарактеризувати імплементацію норм міжнародного права в норми національного права як феноменологічне явище, що може бути визначене наступним чином:

- імплементація – це правовий інститут міжнародного публічного і національного конституційного права, що складається з сукупності міжнародних і національних конституційних норм, які регламентують і регулюють відповідні правила поведінки, що виникають в процесі виконання державами своїх міжнародно-правових зобов'язань, узятих ними в рамках підписаних міжнародних договорів, з метою їх виконання в рамках національного законодавства на своїх теренах;

- імплементація – це стратегія державного управління, яка запозичена з однієї з найважливіших галузей міжнародного публічного права – права міжнародних договорів, з метою реалізації міжнародно-правової позиції держави по найважливішим питанням зовнішніх та внутрішніх відносин та розвитку у її внутрішньо політичній діяльності через здійснення відповідних організаційних, нормативних та процесуально-процедурних заходів, що здійснюються уповноваженими органами державної влади та державного управління в межах їх компетенційних повноважень;

- імплементація – це державна політика, що може бути визначена як сукупність телеологічно спрямованих дій відповідних уповноважених органів держави, передбачених конституційним законодавством, здійснюваних у відповідних організаційних та процесуально-процедурних формах, метою яких є досягнення відповідного соціального результату з питань взаємного співробітництва держав, що володіє відповідним соціальним ефектом, завдяки реалізації договірних домовленостей з державами-членами міжнародної універсальної чи регіональної спільноти;

- імплементація – це технологічний спосіб (у вузькому розумінні), що містить в собі відповідні діяльнісно-поведінкові та функціонально-інструментальні настанови-предикати, входить до арсеналу юридичної техніки з обслуговування, супроводження та

забезпечення реалізації настанов демократичної правової державності, завдяки якому можуть бути здійсненими в практичній діяльності держави її міжнародно-правові зобов'язання за міжнародними договорами;

- імплементація – це технологія поведінки держави (у широкому розумінні), завдяки якій реалізується її облігаторно-діяльнісна програма дій на міжнародній арені, що повинні знайти своє відповідне відображення та реалізацію всередині держави у діяльності її органів, посадових та службових осіб, а також всіх інших суб'єктів національного конституційного права.

Список використаних джерел:

1. Дудник Р. М. Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2016. С. 71–72.

2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (Дата звернення: 12.06.2019).

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Про міжнародні договори України: Закон України від 26 червня 2004 року № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (Дата звернення: 12.06.2019).

5. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності. *Схід*. 2017. Вересень-жовтень. №5 (151). С. 71.

6. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1986 року. *Відомості Верховної Ради*. 1986. № 17. Ст. 343.

7. Лукашук И. И. Современное право международных договоров: в 2 т. М., 2004. Т. I: Заключение международных договоров. С. 90.

8. Ігнатенко Г. В. Советское законодательство и международные договоры: опыт, тенденции и проблемы взаимодействия. *Правоведение*. 1987. № 5. С. 70.

9. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права. Киев, 1980. С. 62; Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права. Киев, 1981. С. 257.

10. Тиунов О. И. Ратификация международных договоров в Российской Федерации: законодательное регулирование и практика. *Журнал российского права*. 2008. № 4. С. 150.

11. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права. М.: Междунар. отнош., 1982. URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/myullerson.pdf (Дата звернення: 12.06.2019).

12. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник. К. – Од.: Фенікс, 2019. С. 32.

13. Лукашук И. И. Международное правовое регулирование международных отношений (системный подход). М., 1975. С. 10.

14. Тиунов О. И. Общеизвестные принципы и нормы международного права и правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации. *Правовое обеспечение межгосударственной интеграции: Сб. ст. / Отв. ред. Ю. А. Тихомиров, В. И. Лафитский*. М., 2005. С. 197.

15. Журавський В. С., Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / За заг. ред. В. С. Журавського. К.: «Юрінком Інтер», 2003. 296 с.

16. Жумабаева М. Е. Способы реализации и механизмы имплементации норм международного права. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-realizatsii-i-mehanizmy-implimentatsii-norm-mezhdunarodnogo-prava> (Дата звернення: 12.06.2019).

References:

1. Dudnyk, R. M. (2016). *Haluzeva dyferentsiatsiya ukrayinskoho prava: Ponyattya, Rivni i Tendentsiyi rozvytku: dys. ... kand. yuryd. nauk*, 71–72. Odesa [in Ukrainian].

2. *Videnska konventsyya pro pravo mizhnarodnikh dohovoriv*. (1969). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (Last accessed: 12.06.2019) [in Ukrainian].

3. Verkhovna Rada Ukrainy. (1996). *Konstytutsiya Ukrayiny vid 28 chervnya 1996 roku. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 30, st. 141 [in Ukrainian].

4. Verkhovna Rada Ukrainy. (2004). *Pro mizhnarodni dohovory Ukrayiny: Zakon Ukrayiny № 1906-IV*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (Last accessed: 12.06.2019) [in Ukrainian].

5. Dyakovska, H. (2017). Naratyv yak skladovoho diskursivnoyi realnosti. *Skhid, Veresen-zhovten*, 5 (151), 71 [in Ukrainian].
6. Prezydiya Verkhovnoyi Rady Ukrayinskoyi RSR. (1986). Pro Pryyednannya Ukrayinskoyi Radyanskoyi Sotsialistichnoyi Respublyky do Videnskoji konventsiyi pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv: Ukaz vid 14 kvitnya 1986 roku. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 17, st. 343 [in Ukrainian].
7. Lukashuk, I. I. (2004). Sovremennoye pravo mezhdunarodnykh dogovorov: v 2 t. T. I: *Zaklyucheniyе mezhdunarodnykh dogovorov*, s. 90. M. [in Russian].
8. Ignatenko, G. V. (1987). Sovetskoye zakonodatel'stvo i mezhdunarodnyye dogovory: opyt, tendentsii i problemy vzaimodeystviya. *Pravovedeniye*, 5, 70 [in Russian].
9. Gaverdovskiy, A. S. (1980). *Implementatsiya norm mezhdunarodnogo prava*, s. 62. Kiev [in Russian]; Butkevich, V. G. (1981). *Sootnosheniye vnutrigosudarstvennogo i mezhdunarodnogo prava*, s. 257. Kiev [in Russian].
10. Tiunov, O. I. (2008). Ratifikatsiya mezhdunarodnykh dogovorov v Rossiyskoy Federatsii: zakonodatel'noye regulirovaniye i praktika. *Zhurnal rossiyskogo prava*, 4, 150 [in Russian].
11. Myullerson, R. A. (1982). *Sootnosheniye mezhdunarodnogo i natsional'nogo prava*. M.: Mezhdunar. otnosh. URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/myullerson.pdf (Last accessed: 12.06.2019) [in Russian].
12. Baymuratov, M. O. (2019). *Mizhnarodne publichne pravo*, s. 32–33. K. – Od. [in Ukrainian].
13. Lukashuk, I. I. (1975). *Mezhdunarodno-pravovoye regulirovaniye mezhdunarodnykh otnosheniy (sistemnyy podkhod)*, s. 10. M. [in Russian].
14. Tiunov, O. I. (2005). Obshchepriznannyye printsipy i normy mezhdunarodnogo prava i pravovykh pozitsiy Konstitutsionnaya Suda Rossiyskoy Federatsii. *Pravovoye obespecheniye mezhdunarodnykh integratsii: Sb. st.*, s. 197 / Otv. red. Yu. A. Tikhomirov, V. I. Lafitskiy. M. [in Russian].
15. Zhuravskiy, V. S., Zaychuk, O. V., Kopylenko O. L., Onishchenko, N. M. (2003). *Pravovi systemy suchasnosti. Hlobalizatsiya. Demokratyzm. Rozvytok / Za zah. red. V. S. Zhuravskoho*. K.: «Yurinkom Inter» [in Ukrainian].
16. Zhumabayeva, M. Ye. *Sposoby realizatsii i mekhanizmy implementatsii norm mezhdunarodnogo prava*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sposoby-realizatsii-i-mekhanizmy-implementatsii-norm-mezhdunarodnogo-prava> (Last accessed: 12.06.2019) [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 8 серпня 2019 р.